DATIVUL MARCAT ANALITIC ÎN TIPĂRITURILE LUI CORESI

ENIDA CINCORA
Universitatea din București

1. Aspecte preliminarii

Tema comunicării o constituie ilustrarea particularităților de construcție a dativului marcat prin prepoziția *a* şi prin prepoziția *la* în tipăriturile coresiene. Obiectivul principal al cercetării de față este descriptiv, constând în prezentarea tiparelor prepoziționale cvasiechivalente cu dativul şi a specificului lor, redat în speță prin indicații numerice de frecvență şi prin observații comparative de distribuție în textele selectate.

Punctul de plecare îl reprezintă inventarul contextelor cu dativ analitic identificate în cele două *Cazanii* tipărite de Coresi, realizat de Ana-Maria Mihail Iorga în teza de doctorat *O tipologie a dativului românesc* susținută în 2013 (Mihail Iorga 2013: 173-220). Urmărind cele două tipare în textele *Cazaniilor*, am constatat că datele cantitative oferite de autoare nu coincid cu numărul faptelor prezente în tipăriturile amintite (v. ANEXĂ).

Textele care alcătuiesc corpusul lucrării sunt reprezentative pentru a ilustra specificul limbii tipăriturilor lui Coresi privind dativul marcat analitic prin prepozițiile *a* şi *la*: *Catehismul* (CCat.), *Tetraevanghelul* (CT), *Cazania I* (*Tâlcul evangheliilor*) (CC_1), *Cazania a II-a* (*Carte cu învățătură*) (CC_2), *Molitevnic rumânesc* (CM), *Liturghierul* (CLit.), *Pravila* (CPrav.). Trimiterea la corpus este realizată prin folosirea siglelor şi prin indicarea numărului paginilor din manuscris.

Cadrul teoretic şi metodologic este cel al gramaticii generative (v. GALR 2008; Pană Dindelegan 2013a; Stan 2013). Am adoptat ipoteza generativă potrivit căreia constituenții sunt organizați ierarhic în interiorul grupului nominal (Stan 2009: 231-236).

2. Marcarea dativului prin tiparele prepoziționale cu *a* şi *la* în textele tipărite de Coresi

În textele selectate, dativul marcat prin prepoziția *a* prezintă particularități de construcție diferite de dativul marcat prin prepoziția *la*. Trebuie menționat că niciunul dintre cele două tipare nu se regăseşte în *Catehismul* coresian şi în *Pravila* coresiană, dativul fiind marcat aici numai flexionar.

2.1. *Dativul marcat analitic prin prepoziția A*

2.1.1. Dativul marcat prin *a* se găseşte atât în poziție de complement indirect, având regenți verbali şi adjectivali, cât şi în poziție adnominală.

2.1.1.1. Cele mai numeroase exemple au în structură un regent verbal. De altfel, s-a arătat că, în limba secolului al XVI-lea, o serie de verbe se construiau cu dativul, după model slav[1]. În timp, multe dintre aceste verbe au ieşit din uz ori s-au fixat în română cu acuzativul

[1] V. şi lista de verbe construite cu dativul, cu indicarea modelului verbal slav, oferită de Al. Rosetti în Rosetti (1956 : 169-170).

BDD-V1655 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:49 UTC)

(Frâncu, în Gheție 1997: 152; Stan 2013: 185-188). În corpus, lista verbelor care cer un complement indirect realizat printr-un dativ analitic este foarte diversă: *a afla*, *a se arăta*, *a crede*, *a da*, *a se descoperi*, *a găti*, *a grăi*, *a se ivi*, *a judeca*, *a lucra*, *a mărturisi*, *a se părea*, *a păți*, *a porunci*, *a propovădui*, *a răbda*, *a semăna*, *a sfârâma*, *a sluji*, *a tocmi*, *a zice* și impersonalele *se cade*, *se cuvine*, *se poate*.

(1) *O viѧ | sâdi ū ōmь şi ō ѧgrâdi cu ga|rdь şi săpâ točitoare şi zi | di stъlpь şi o dědе**a lucrători** şi | se duse* (CT, 96[r]).

În *Cazania a II-a*, se înregistrează câteva contexte în care dativul marcat prin prepoziția *a* este anticipat sau reluat printr-un clitic pronominal în cazul dativ, respectiv două exemple de anticipare (2, 3) și cinci exemple de reluare (4-8). Sunt anticipate sau reluate în speță grupurile cu nume nul, alcătuite din prepoziția *a* și un cuantificator indefinit (2, 3, 7, 8). Se observă inconsecvențe de tipul absenței concordanței între grupul prepozițional din poziția complementului indirect și cliticul pronominal datorate, probabil, numelui cu sens colectiv, în exemplul (4), și de tipul anacolutului, în exemplul (6).

(2) *Că meserătatea amu pare-**le**-se **a mulți** o răotate a fi; iară nu iaste aşa rău* (CC_2, 450);
(3) *Cu bogăție iarăşŭ pare-**le**-se **a mulți** | bine a fi* (CC_2, 450-451);
(4) *Ca cu aceaia **a totŭ nărodulŭ** să **le** dea întoarcere, îmblà amu pre pământŭ împreună şi pre mare* (CC_2, 229);
(5) *Nici de îmblare multă întrebați sântemŭ, ca la această sufletească masă să venimŭ, nici sântemŭ nevoiți să aducemŭ aurŭ, de să scumpărămŭ cea mai de folosŭ, ce fără trudă şi durearea, **a toți carei** vorŭ vrea, puteare **le** iaste sufletului uspățŭ să se îndulcească, şi fără de aurŭ spodobi-se-vorŭ darului* (CC_2, 284);
(6) *Şi **a mulți carei** se blăzniià cu cugetele, arătà-**le**-se-va şi descoperi-se-vorŭ şi oblici-se-vorŭ şi vorŭ aflà curândŭ vindecare* (CC_2, 582);
(7) *Şi acea pohtă a trupului spre gustare nevoescu-se, că **a mulți** nu **le** se arată dulci un chipŭ de bucate* (CC_2, 290);
(8) *Şi neguțătoriulŭ aşijderea nu aduce atâta câtŭ numai să fie lui de destulŭ, ce atâta, câtŭ şi altorŭ **a mulți** să **le** fie* (CC_2, 378) [structură apozitivă].

2.1.1.2. Regenții adjectivali sunt puțin numeroși: *destoinic*, *înluminătoriu*, *judecătoriu*, *urât* și funcționează ca nume predicative. Într-un singur context (13), adjectivul nu este construit cu verbul *a fi*.

(9) *Atun΄če pri|dâdi-vōr voi ѧ scrъbâ şi ūčide-vōr | voi şi veți fi <u>ūrâți</u> **a toate limbi|le** peѧtru nūmele mieu* (CT, 52[r]);
(10) *O, multe-sŭ blândeațele Domnului, că face cuvântŭ şi cătră cela ce nu e <u>destoinicŭ</u> **a totŭ cuvântulŭ**!* (CC_2, 316);
(11) *Că iaste vreamea, cândŭ cu destoiniciia slava mea toți oamenii au a vedeà, şi vorŭ ispovedi că eu sântŭ Dumnezeulŭ lorŭ şi <u>judecătoriu</u> **a toți**, viilorŭ şi morților* (CC_2, 570) [baza apoziției prezintă marcarea prepozițională a dativului, iar apoziția prezintă marcarea flexionară a dativului];

BDD-V1655 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:49 UTC)

(12) *În vecie atotputearnic Dumnezeu, cine eşti <u>înluminătoriu</u>* ***a toate inimile*** *ce sânt întunecate* (CM, 251[v]);

(13) *<u>Despuitoriu</u> amu* ***a toate*** *acesta, Domnulŭ, nu lăsă înălţimea, şi cătră noi vine şi în iadŭ deştinse, ca pretutindinea toţi să-i spăsească* (CC_2, 582).

2.1.1.3. Dativul adnominal este dependent, mai ales, de un nume de relație (14), rar de un nume postverbal (15). În exemplul (14), este posibilă dubla interpretare a structurii *a multe limbi*: ar putea fi un genitiv sau un dativ analitic (pentru că numele de care depinde este relațional).

(14) *Pentru credința însuşŭ acesta Avraamŭ întru adânculŭ bătrâneaţelorŭ den pântece fără plodŭ născù pre Isaacŭ şi <u>părinte</u>* ***a multe limbi*** *fu, după dumnezeieasca prorocie* (CC_2, 245);

(15) *„Doamne, Domnul no / stru, cela ce pîinea ceriului <u>mîn/care</u>* ***a toată lumea****, Domnul nostru / şi Dumnezeu Isus Hristos, tremease spă/sitoriu şi izbăvitoriu şi dulce-dă/tătoriu a blagoslovi şi a sfînți noi”* (CLit., 8[v]).

2.1.2. În corpus, realizările grupului care urmează prepoziției *a* sunt diverse: grup nominal cu centru substantival (16), grup nominal cuantificat cu un cuantificator numeric (17), cu un cuantificator universal (18a) sau cu un cuantificator universal distributiv (18b) şi cu un cuantificator indefinit (19), grup cu nume nul, având în alcătuire un cuantificator numeric (20a) sau unul indefinit (20b).

(16) *Om, neştine era căsătoriu, ce-ş sădi via şi cu gard îngrădi; şi săpă într-însa tocitoare şi zidi turn, şi o deade el* ***a lucrători*** *şi se duse* (CC_1, 95[v]);

(17) *Nimѧ nū poate |****a doi dōmni*** *lucra* (CT, 11[r]);

(18) a. *«Şi acesta iară va veni întru slava dumnezeiei sale, să judece* ***a toată lumea*** *şi să plătească cuişŭ după lucrulŭ lui»* (CC_2, 192);
b. *„Cine nu se leapădă de sineş şi nu ia crucea sa, nu poate fi ucenic mie”, – aceasta iaste* ***a tot creştinul*** *porâncit* (CC_1, 94[v]);

(19) *iară celŭ robŭ hitleanŭ şi lenivosŭ, aimintrea răspunse, şi, împrotiva hitleniei lui, iute meni pre despuitoriulŭ, cumŭ şi acmu* ***a mulți den învățători*** *grăescŭ că iaste iute a căută den omŭ ascultare, ce cui n’au făcutŭ Dumnezeu ascultare, nice-au semănatŭ lorŭ | bună plecare* (CC_2, 353-354) [structură partitivă];

(20) a. *De ačasta mulți | de꙲ ūčenicii lui dūserâ-se ꙗdărătь| şi de ačiѧ nū mai ꙗbla cu nūsūl. Zi|se Isus* ***a doisprâzĕče****: „Au doarâ şi voi| veți să vâ dūčeți?”* (CT, 197[v]);
b. *şi mūlte trūpure mo|arte ale sfinților scūlarâ-se şi |ēşirâ de꙲ morminte dūpâ ꙗvierĕ| lūi ꙗtrarâ ꙲ sfânta četate şi se i|virâ* ***a mulți*** (CT, 64[v]).

2.1.3. Cel mai interesant aspect care privește dativul construit prepozițional cu *a* este dubla marcare, respectiv prezența simultană a prepoziției *a* şi a flexiunii articolului enclitic atașat substantivului. Acest fenomen a primit diverse denumiri, însă mulți specialişti au subliniat ideea marcării redundante a dativului: „construcții mixte” (v. Densusianu 1961: 94, 124), contaminarea construcțiilor (pentru exemple din textele originale româneşti şi detalii, v. Guruianu 2005: 137), „structuri redundante” (Stan 2013: 190), marcare dublă (Stan, în Pană Dindelegan 2013a: 271), „sintagme mixte” (Pană Dindelegan 2013b: 164-165).

BDD-V1655 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:49 UTC)

În textele analizate, dativul marcat deopotrivă flexionar şi prepoziţional se regăseşte numai pentru tiparul cu prepoziția *a*, nu şi pentru cel cu prepoziția *la*. Apare atât ca o complinire a verbului (21-33), cât şi ca o complinire a grupului adjectival (34) şi nominal (35). În aceste contexte, prepoziția *a* este urmată de un substantiv comun (21-24) sau de un grup nominal extins fără ca marca enclitică de dativ să fie exprimată la toate componentele grupului (25), de un grup nominal cuantificat, tiparul recurent fiind cuantificatorul universal globalizant *tot* + nominal cu formă de dativ (26-33), iar dintre cele nouă exemple de acest tip, unul singur prezintă marcarea cazuală a cuantificatorului *tot* (33). Dubla marcare a dativului analitic cu regent adjectival şi a dativului analitic adnominal apare izolat, iar grupurile care urmează prepoziției sunt cuantificate cu un cuantificator indefinit (34) şi cu un cuantificator universal (35).

(21) *Nu creadeți, frații miei, **a înşelătorilor** şi ereticilor, carii hulesc pre Hristos, ce să creadeți cuvintelor acestora ce-am <spus> aice* (CC_1, 5^r) [inconsecvență în coordonarea copulativă a dativului analitic *a înşelătorilor* cu dativul flexionar *ereticilor* şi în coordonarea prin juxtapunere a primelor două dative cu cel de-al treilea *cuvintelor acestora*];

(22) *Însă de poți creade, totu se poate **a credinciosului*** (CC_1, 193^r);

(23) *că cine poate sluji **a oamenilor** mai mult, au cu învățătura, au cu altă slujbă, acela va fi mai mare* (CC_1, 199^r – 199^v);

(24) *Derept aceaia să fugimŭ de aceastea, rogu-mă voao, fra | țilorŭ, ca de cea propaste ce e gătită **a jurământului** să ne întoarcemŭ, şi de ceaia ce ne leapădă de Dumnezeu şi ne face a urî învățătura lui* (CC_2, 614-615);

(25) *Ce noi să semănămŭ spre duhŭ seminţe sufleteşti, şi să semănămŭ **a inimiei ceaia buna** eftiniia, blândeațele, mălcomişare, lungă răbdare, de oameni iubire, [...], că fără de aceastea n'are nimea a vedeà pre Domnulŭ* (CC_2, 283);

(26) *Şi Pavel la Filipiseo(m), 241, gice **a toți creştinilor*** (CC_1, 6^v);

(27) *întâi se-au ivit Mariei Magdalinei, după aceaia alăltor muieri, după aceaia lu Pătru, după aceaia iară celor doi ucenici carei mergea la Emaus; iară **a toți apostolilor**, când Toma nu era cu nuşii* (CC_1, 36^v) [context cu elipsa predicatului];

(28) *Şi aceasta au zis Hristos numai acestui tânăr, că în Scriptură nece aiurea nu veri afla să fie zis **a toți oamenilor** aşa* (CC_1, 94^v);

(29) *de-icea învățăm, creştini, cât greşesc acei oameni carei zic că Dumnezeu au tocmit s-au lăsat multe legi, sau zic: câte limbii, atâtea legi au tocmit **a toate limbilor** usebi* (CC_1, 98^r);

(30) *Că se cuvine **a toți creştinilor** aceaste lucrure ale dragostei şi iubirei* (CC_1, 175^v);

(31) *Aşa şi **a toți creştinilor** mainte iaste a păți şi mult a răbda şi aşa a întra la împărăția Domnului* (CC_1, 198^v);

(32) *Ispoveduiți-vă Domnului, că e bun, că până în veac <e> mila lui, cine dă mâncare **a tot trupului**, cine dă vitelor mâncare a lor* (CM, 254^v);

(33) *Şi de pururea greşimŭ dosădindŭ, obidindŭ, minţindŭ şi nebunindu-ne* [...] *şi | gadinelorŭ şi corbilorŭ mâncători de stârvŭ semănându-ne, şi **a tuturorŭ dobitoacelorŭ neînțeleapte şi nesățioase** închipuindu-ne, preamâncându şi îmbătându-ne* (CC_2, 317-318);

BDD-V1655 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:49 UTC)

(34) *iară cine va grăi de pururea, şi nu-lŭ ascultă, deci nu-şŭ înceată elŭ a grăi iară, acela mai* ***a multă*** *amu* ***cinstei*** *iaste destoinicŭ, derep'ce că face voia lu Dumnezeu* (CC_2, 456);

(35) *zice c-au făcut cină mare, căce că iaste împărat împăraţilor şi domn* ***a toţi domnilor*** (CC_1, 101^v).

2.1.4. Sunt câteva situaţii în care se constată utilizarea oscilantă a tiparului cu dativ marcat enclitic şi a celui cu dativ marcat prepoziţional prin *a* (v. şi Ciobanu, în Avram 2007: 134-135) (v. *supra* şi exemplul (11)). Cele mai frapante diferenţe se observă între contextele repetabile din *Cazania a II-a*. În prima situaţie de mai jos (36), substantivul din poziţia complementului indirect este marcat cazual în textul evanghelic. Acelaşi pasaj evanghelic este reluat, însă dativul este dublu marcat prin prepoziţie şi prin articol. În cea de-a doua situaţie (37), în evanghelie, dativul este marcat analitic, iar în comentariu, dativul este marcat sintetic. Nu au fost identificate contexte similare pentru dativul cu prepoziţia *la*.

(36) *Isusŭ zise lui: „Însă ce de poţi creade, toate se potŭ* ***credinciosului****!"* (CC_2, 77, în evanghelie) vs. *Isusŭ zise lui: «Însă de poţi creade, totu se poate* ***a credinciosului****!»* (CC_2, 80, pasajul evanghelic reluat);

(37) *Şi o deade elŭ* ***a lucrători****, şi se duse* (CC_2, 327, în evanghelie) vs. *Şi o deade* ***lucrătorilorŭ****, şi se duse* (CC_2, 328, pasajul evanghelic reluat în tâlc).

2.1.5. Dativul analitic marcat prin *a* apare în trei structuri cu elipsa predicatului, predicatul fiind subînţeles (38) sau recuperabil din context (27, 39).

(38) *Ēi se cuğetară ѧtru ei, grâirâ că: „Pâi|ne n-amь luatь". ѧţeléše Isus, zise lōr: | „Če cuğetaţi ѧtru voi, pūţinâ credi|nţâ, că pâine n-aţi lūatь? Au nū ѧţe|lěğeţi neče pomeniţi činči pâini |√* ***a činči mie*** *şi căte coşure luatь? | sau patru pâini √* ***a patru mie*** *şi câ|te coşure luatь?* (CT, 34^v);

(39) *De unsprăzece ori aiavea arătă-se lorŭ. Ca mainte amu arătă-se Mariei la mormântŭ şi alăltorŭ mueri; de-aciia se arătă lu Pătru; după aceaia lu Cleopŭ şi Lucăi pre cale, mergândŭ ei întru Emausŭ, întru frângerea pâiniei; după aceaia √* ***a unsprăzeace****, fiindŭ ei cu uşile încuiate şi nefiindŭ Thoma; şi iarăşŭ acelorŭ unsprăzeace şi Thoma fiindŭ cu nuşii* (CC_2, 144).

2.2. ***Dativul marcat analitic prin prepoziţia LA***

2.2.1. Situaţia raportului dintre regenţii dativului analitic cu *la* este asemănătoare celei constatate în legătură cu dativul construit cu prepoziţia *a* (v. *supra* **2.1.1**).

2.2.1.1. Lista verbelor regente este bogată: *a se arăta, a (se) apropia, a cere, a (se) da, a grăi, a greşi, a învăţa, a plânge, a propovădui, a striga, a (se) vinde*, impersonalul *se cade* şi locuţiunile verbale *a fi frică*, *a fi teamă*.

(40) *„Ēu nū mâ sfiiѧ a grâi lūmiei, eu | pūrurě ѧvăţa* ***la gloate*** *şi ѧ besére|câ şi ѧ ascūns nu grâiѧ nemi|că"* (CT, 227^v).

În textele analizate, dublarea prin clitic pronominal în dativ a grupului prepoziţional cu centrul *la* se întâlneşte în două situaţii, în *Cazania a II-a* şi în *Tetraevanghel*. În exemplul

BDD-V1655 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:49 UTC)

(41), cliticul anticipează dativul analitic, iar în exemplul (42), cliticul reia dativul analitic. Totuși, ambele contexte se caracterizează prin ambiguitate. Primul este ambiguu, fiind posibilă și interpretarea *le dau lor la mâini*. Al doilea context este ambiguu, pentru că grupul prepozițional *la el* ar putea fi considerat circumstanțial de loc, cliticul reluând subiectul *cine*.

(41) *Şi îmbracă cu veşmintele bunătăților, şi inelŭ dau-**le la mânile lorŭ**, peceatea creştinească* (CC_2, 21);

(42) *„Čine mâ va iubi, | cūvântulѣ mieu păzi-va şi părin|tele mieu iubi-va ēlѣ şi câtrâ elѣ| veni-va şi sălaşѣ **la ēlѣ** face-**i**-va”* (CT, 219^{v}).

2.2.1.2. În corpus, apar numai doi regenți adjectivali ai dativului marcat analitic prin prepoziția *la*: *dator* şi *iubitoriu*.

(43) *De amu ēu | spălai ale voastre pičoare dōmnѣ| şi ,ѵvățătoriu şi voi datori sănte|ți ūnulѣ **la alaltѣ** să vâ spălați pi|čoarele* (CT, 216^{v});

(44) *„Dulce-har-dămu-ți, despoietoriu,/ **la-oameni**-iubitoriu, dulce-dă/tătoriu sufletelor noastre”* (CLit., 40^{r}).

S-a arătat că, în unele construcții cu regent adjectival, statutul prepoziției *la* este ambiguu (Stan 2013: 101). Astfel, în exemplul (44), prepoziția *la* poate funcționa fie ca marcă a cazului dativ, dat fiind regimul de dativ al verbului *a iubi* în limba veche (Stan 2013: 185), fie ca marcă a regimului prepozițional al adjectivului în limba veche – *iubitor la* (Stan 2013: 294). În limba tipăriturilor coresiene selectate, *iubitor* construit cu prepoziția *la* şi un nume comun apare o singură dată, numai în *Liturghier*, alternând, în același text, cu peste zece structuri de același tip, dar care au centrul prepozițional *de*: *„Pomeneaşte, ca un dulce / şi **de-oameni**-iubitoriu”* (CLit., 8^{v}). În studiul de limbă al *Liturghierului*, Alexandru Mareş interpretează construcțiile cu *de* care au regentul *iubitoriu* ca fiind atribute prepoziționale (v. Mareş 1969: 96). Astfel, preponderența tiparului cu prepoziția *de* ar putea îndreptăți interpretarea prepoziției *la* ca marcă a regimului prepozițional al adjectivului, deci nu ca dativ analitic.

2.2.1.3. Dativul adnominal construit cu *la* are patru ocurențe în *Liturghier*, contextele prezentând aceeași dificultate de interpretare descrisă mai sus (v. *supra* **2.2.1.2**).

(45) *„Doamne, Domnul nostru, celuia ce-i / iaste ținearea nespusă şi măriia / neajunsă, ce a lui milă fă/ră-măsură şi **la-oameni**-iubire ne/grăită”* (CLit., 13^{r});

(46) *„Dumnezeu / derept ruga sfîntului apostol [...],/ să dea ție grai, dulce-vestind cu tă/rie multă întru împlearea evangheliei iu/bitul fiiul lui, Domnul şi Dumne/zeu şi spăsitoriul nostru Iisus Hristos/, cu aceluia dulceață şi **la-oameni**-iu/bire”* (CLit., 20^{r});

(47) *„Ce / însă negrăită şi nemăsurată **la-o/ameni**-iubirea ta, neadaus, neschim/bat fuseşi om şi întîi sfin/țitoriu noauo eşti”* (CLit., 24^{v});

(48) *„Dulceața şi milostea [şi ?] **[la]-oame/ni**-iubirea, unul-născut [fiiul] tău,/ cu e[l] blagoslovit eşti”* (CLit., 36^{v}).

2.2.2. În corpus, realizările grupului care urmează prepoziției *la*, alcătuind grupuri cvasiechivalente cu dativul, lipsite de ambiguitate, nu sunt atât de diverse precum cele ale grupului cu centrul *a* (v. *supra* **2.1.2**): grup nominal cu centru substantival (49), grup realizat

BDD-V1655 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:49 UTC)

prin pronume personal (50a) şi prin pronume reflexiv (50b), grup cu nume nul având în alcătuire un cuantificator universal (51a), un cuantificator indefinit (51a), un cuantificator distributiv (51b) şi un cuantificator interogativ (51c). Tiparele identificate s-au impus în română.

(49) *Şi ēra de pro|povedui꙼* ***la gloatele galileilōr*** (CT, 122^{v});

(50) a. *Şi prahulъ če sĕu lipitъ de noi | de꙽ četatĕ voastrâ scūturâmu-lъ| voaō; ꙽sâ ačasta ştiţi că a|propi꙼-se* ***la voi*** *꙽pârâţi꙼ lu dūmne|zeu* (CT, 140^{r});

b. *Al treilea folos: născutul lu Iisus Hristos iaste acesta, cumu e trupul sau peliţa, sau au legat* ***la sine****, fiind Dumnezeu, cum nici întru un chip nu poate despărţi* (CC_1, 213^{v});

(51) a. *Şi fu tĕ||mâ* ***la toţi*** *şi se ꙽trebară ūnūl* ***la | alaltъ*** *grâirâ* (CT, 121^{v}-122^{r});

b. *Că unde amu pohta să va trage pre omulŭ* ***la fiece lucru****, şi cu inima cărui se va legà, acela iaste aceluia Dumnezeu* (CC_2, 240);

c. *A cincea, învăţăm den ceastă evanghelie* ***la cine*** *sau de unde se cade a înţeleage leagea şi dereptatea lu Dumnezeu* (CC_1, 123^{v}).

2.2.3. Dativul marcat analitic prin prepoziţia *la* apare într-o singură construcţie cu elipsa predicatului. Elipsa predicatului este datorată coordonării adversative.

(52) *nu căuta a face rău, ce √ rugăciune bună* ***la*** [***trimeţitoriul*** *pedepselor, nevoilor, dosadelor, boalelor, beteşugurelor, pagubelor*] *şi îmblă cu dereptate în rândul şi în chemătura lu Dumnzeu* (CC_1, 35^{r}).

3. Concluzii

În textele analizate, dativul analitic marcat fie prin prepoziţia *a*, fie prin prepoziţia *la*, în poziţie de complement indirect, are numeroşi regenţi verbali. Dativul marcat prepoziţional dependent de un adjectiv sau de un nume apare rar, iar unele contexte sunt ambigue. Uneori, dativul marcat analitic prin cele două prepoziţii este dublat prin clitic pronominal.

Fenomenul marcării duble a dativului, prin flexiunea articolului şi prin prepoziţie, are loc numai pentru tiparul cu *a* şi se întâlneşte în cele două *Cazanii* şi, într-un singur exemplu, în *Molitevnic rumânesc*. Frecvent, prepoziţia *a* precedă cuantificatorul globalizant *tot* urmat de un nominal cu formă de dativ.

Echivalenţa tiparului sintetic şi a celui analitic (cu prepoziţia *a*) de marcare a cazului dativ este evidenţiată prin utilizarea aleatorie a celor două tipare în contexte sintactice identice.

Rar, dativul analitic apare în structuri cu elipsa predicatului.

În *Catehismul lui Coresi* şi în *Pravila lui Coresi* nu au fost identificate contexte cu cele două tipare de dativ analitic.

SURSE

CCat. – *Catehismul lui Coresi*, ed. Alexandra Roman Moraru, în TR, p. 19-129.

CT – Coresi, *Tetraevanghelul*, ed. Florica Dimitrescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1963.

BDD-V1655 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:49 UTC)

CC_1 – Coresi, *Tâlcul evangheliilor*, ed. Vladimir Drimba, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998.
CC_2 – Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, vol. I, ed. Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, Bucureşti, SOCEC, 1914.
CM – *Molitevnic rumânesc*, ed. Vladimir Drimba, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998.
CLit. – *Liturghierul lui Coresi*, ed. Al. Mareş, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1969.
CPrav. – *Pravila lui Coresi*, ed. Gheorghe Chivu, în TR, p. 129-257.

BIBLIOGRAFIE

Avram, Mioara (coord.), Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Ion Rizescu, Laura Vasiliu, 2007, *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Buză, Emanuela, Florentina Zgraon, 1982, „Studiu lingvistic", în *Prefețe şi epiloguri din secolul al XVI-lea* (Coresi, *Întrebare creştinească, Tetraevanghel, Tâlcul evangheliilor, Molitvenic, Psaltire românească, Psaltire slavo-română, Evanghelie cu învățătură*), TR, p. 487-548.

Chivu, Gheorghe, 1982, „Studiu lingvistic", în *Pravila lui Coresi*, TR, p. 162-212.

Densusianu, Ovid, 1961, *Istoria limbii române*. II. *Secolul al XVI-lea*, ed. J. Byck, Bucureşti, Editura Ştiințifică.

GALR. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", Valeria Guțu Romalo (coord.), 2008, *Gramatica limbii române*, I-II, Bucureşti, Editura Academiei Române [tirajul I: 2005].

Gheție, Ion (coord.), Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Alexandra Roman Moraru, Mirela Teodorescu, 1997, *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Guruianu, Viorel, 2005, *Sintaxa textelor româneşti originale din secolul al XVI-lea. Sintaxa propoziției*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

Mareş, Alexandru, 1969, „Studiu de limbă", în *Liturghierul lui Coresi*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 47-118.

Mihail Iorga, Ana-Maria, 2013, *O tipologie a dativului românesc*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti, p. 173-220.

Pană Dindelegan, Gabriela (ed.), 2013a, *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press.

Pană Dindelegan, Gabriela, 2013b, „Flexiunea cazuală – între analitic şi sintetic. Cardinale şi cuantificatori non-numerici în româna veche", *Limba română*, LXII, nr. 2, p. 159-173.

Roman Moraru, Alexandra, 1982, „Studiu lingvistic", în *Catehismul lui Coresi*, TR, p. 56-97.

Rosetti, Alexandru, 1956, *Limba română în secolele al XIII-lea – al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Stan, Camelia, 2009, „Ierarhia constituenților în grupul nominal", în Rodica Zafiu, Blanca Croitor, Ana-Maria Mihail (ed.), S*tudii de gramatică*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, p. 231-236.

Stan, Camelia, 2013, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

TR. Gheție, Ion (coord.), Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Alexandru Mareş, Alexandra Roman Moraru, Florentina Zgraon, 1982, *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

BDD-V1655 © 2015 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:49 UTC)

THE ANALYTIC DATIVE IN CORESI'S WRITINGS

(*Abstract*)

This paper discusses the syntactic particularities of the analytic dative headed by the prepositions *a* and *la* in Coresi's writings. In order to identify the specific features of Coresi's writings, we investigate the following issues: the inventory of heads selecting analytic datives introduced by the prepositions *a* and *la*, the distribution and frequency of the two constructions in the seven texts analysed, the double marking (synthetic and analytic) of the dative, the equivalence of the analytic and synthetic constructions, and elliptical constructions.

ANEXĂ

Dativul cu prepoziția *a*

Textul coresian	Numărul ocurențelor dativului analitic construit cu prepoziția ***a***
CCat.	——
CT	**11** exemple
CC_1	**19** exemple (**12** exemple au fost deja identificate de Ana-Maria Mihail Iorga)
CC_2	**39** de exemple (**17** exemple au fost deja identificate de Ana-Maria Mihail Iorga)
CM	**4** exemple (**2** exemple au fost date de Ana-Maria Mihail Iorga ca aparținând textului CC_1)
CLit.	**1** exemplu
CPrav.	——

Dativul cu prepoziția *la*

Textul coresian	Numărul ocurențelor dativului analitic construit cu prepoziția ***la***
CCat.	——
CT	**29** de exemple
CC_1	**20** de exemple (**5** exemple au fost deja identificate de Ana-Maria Mihail Iorga)
CC_2	**14** exemple (**8** exemple au fost deja identificate de Ana-Maria Mihail Iorga)
CM	——
CLit.	**5** exemple
CPrav.	——

BDD-V1655 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:49 UTC)